

UDC 37-055.2(5.0)

**About traditional Chinese education and upbringing in the modern world:
historical and pedagogical aspects**

N. Svynarenko, L. Dobrunova

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies and Language Training of Foreign Citizens, Educational and Scientific Institute of International Relations of the Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznetsia, 9A, Sciences Avenue, Kharkiv, 61166, Ukraine

Nataliia.Svynarenko@hneu.net

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies and Language Training of Foreign Citizens, Educational and Scientific Institute of International Relations of the Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznetsia, 9A, Sciences Avenue, Kharkiv, 61166, Ukraine

Liudmyla.Dobrunova@hneu.net

Abstract. In the modern world, China is a leading country in both political and economic development. The purpose of this work is to analyze the traditional Chinese educational system in a historical dimension from the time of Confucianism to the present day. Such features as are characteristic of the Chinese people are known throughout the world, such as diligence, hard work, deep respect for elders and authorities, collectivism. Scientists find the roots of such positive features, which led the PRC to world leaders, to a large extent, in the upbringing of many generations in the spirit of Confucianism, which has not lost its significance to this day. Chinese rulers did not implement or recognize other ideologies, except Confucianism, at the official level. At the same time, the complex realities of life forced ordinary people to educate their children, on the one hand, to be as hardworking as possible, and on the other hand, to be as creative as possible, because only through decent competition in a country with millions of people

could it be better realized. Since 1984, large financial state investments have gone into science and education in the PRC, and it began to develop rapidly. This led to the fact that in the 1990s 20th century China has become the recognized leader of the world's technical and technological thought in the world. The Confucius Institutes are actively popularizing the Chinese language and culture in the world today. They are opened at the largest higher educational institutions of these or other countries, where students who will know the basics of the Chinese language, literature, and art, and treat the PRC with respect, study there. Internships, grant programs, and consultations on studying in the PRC are very interesting for students and teachers. It is worth noting, that despite the long history of educating many generations of the Chinese people in the spirit of Confucian rules and traditions, young Chinese adapt perfectly in different countries of the world and are good examples of the effective implementation of specialists in various spheres of life. That is why the Chinese education and training system needs a rather detailed study.

Key words: Chinese traditional education, Chinese pedagogy, political leadership, Confucianism, authoritarianism, foreign borrowings.

**Про традиційні китайську освіту та виховання у сучасному світі:
історико-педагогічні аспекти**

Свинаренко Н.О., Добрунова Л.Е.

Анотація. У сучасному світі Китай є країною-лідером як політичного, так і економічного розвитку. Метою даної роботи є аналіз традиційної китайської освітньо-виховної системи у історичному вимірі з часів конфуціанства і до наших днів. На весь світ відомі такі риси, притаманні китайському народу, як - старанність, працьовитість, глибока повага до старших людей та до влади, колективізм. Коріння таких позитивних рис, що і призвели КНР до країн-світових лідерів, вчені знаходять, значною мірою, у вихованні багатьох поколінь у дусі конфуціанства, яке не втратило своєї значущості до наших днів. Інших ідеологій, окрім конфуціанства, на офіційному рівні, китайські

правителі не впроваджували і не визнавали. В той же час складні життєві реалії змушували пересічних людей виховувати у своїх дітях з одного боку – максимально можливу працьовитість, а з іншого боку – максимальну креативність, творчість, бо тільки через гідну конкуренцію у багатомільйонній державі можна було краще реалізуватися. Від 1984 р. у науку і освіту Китайської Народної Республіки пішли великі фінансові державні інвестиції, і вона стала швидко розвиватися. Це призвело до того, що у 90-рр. ХХ ст. Китай став визнаним лідером світової технічної та технологічної думки у світі. Активно у наш час популяризують у світі китайську мову та культуру Інститути Конфуція. Їх відкривають при найбільших вищих навчальних закладах тих чи інших країн, там навчаються студенти, які будуть знати ази китайської мови, літератури, мистецтва, з повагою відноситися до КНР. Дуже цікавими для студентів та викладачів є стажування, грантові програми, консультації щодо навчання в КНР. Варто зауважити, що попри давню історію виховання багатьох поколінь китайського народу у дусі конфуціанських правил та традицій, молоді китайці прекрасно адаптуються у різних країнах світу і є гарними зразками ефективною реалізації фахівців у різних сферах життя. Саме тому китайська система виховання і навчання потребує досить детального вивчення.

Ключові слова: китайське традиційне виховання, китайська педагогіка, політичне лідерство, конфуціанство, авторитаризм, іноземні запозичення.

Вступ. На сучасному етапі розвитку нашої цивілізації переважна більшість людей у різних країнах світу знають Китайську Народну Республіку як державу - флагман найсучаснішого технічного та економічного розвитку на нашій планеті. Китай відомий у світі тим, що зробив значний прорив у розвитку інноваційних технологій. Ця держава стала беззаперечним лідером цифрової економіки та надсучасних технологій з використанням штучного інтелекту. Також Китайська

Народна Республіка є одним із найбільших світових експортерів та імпортерів капіталу. На даний час, державне управлінське сприяння самовдосконаленню і розвитку стійкості соціально-економічної системи Китаю є для багатьох сучасних держав як прикладом довгострокового успішного соціально-економічного розвитку так і предметом досить детального вивчення особливостей цієї країни [Оліфер, 2018, 55]. Для Китаю є пріоритетними такі складові як економічне будівництво, посилення свого соціально-економічного потенціалу, а також у державі приділяється значна увага розвитку науково-орієнтованих виробництв, тому безперервно вивільняються і розвиваються суспільні продуктивні сили саме для цього. Та уряд Китайської Народної Республіки гарно розуміє, що найважливішим ресурсом Піднебесної є люди, і їх вихованню та покращанню умов життя там приділяють значної ролі.

Метою даної роботи є аналіз традиційної китайської освітньо-виховної системи у історичному вимірі з часів конфуціанства і до наших днів, виявлення освітніх нововведень, які пропагує Китай у різних країнах світу. Мета статті реалізується через опис політичного та економічного лідерства КНР на світовій арені, констатування змін у сучасному китайському суспільстві, дослідження історичної точки зору про конфуціанство як коріння традиційного китайського виховання та про реформи у освітній сфері Китаю у ХХ-ХХІ ст. і їх наслідки для всього світу.

1. Про політичне та економічне лідерство КНР на світовій арені. Зміни у сучасному китайському суспільстві. Основним рушієм зростання сучасної китайської економіки є середній клас, який є найчисельнішим у світі. І китайський уряд приділяє багато уваги вихованню і навчанню юних поколінь. Щодо суспільного розвитку Китаю, то взірцем для наслідування сучасних розвинутих західних держав КНР точно не є. До наших днів там збереглися за доведені кримінальні та ін. злочини - смертна кара, привселюдні приниження, присоромлення, при чому це стосується, переважно, багатих,

успішних, відомих громадян Китайської Народної Республіки. Та, попри показовість покарань, повсюдне оприлюдне доведених судом кримінальних справ, прийняття урядом непопулярних рішень, очевидним є факт того, що китайське суспільство удосконалюється, і умови життя пересічних китайців неухильно покращуються. Тому такі непоодинокі випадки і мали багато розголосу у світових засобах масової інформації.

Науковець Родзюк Є.В. у одній із своїх робіт зауважує, що за більш ніж 30 років після початку проведення політики реформ і відкритості, Китай системно докладає зусиль по розробці шляхів подальшої модернізації економіки, що відповідає китайським реаліям і вимогам сучасної епохи; крім того, у Китаї розглядають концепцію наукового розвитку в якості головного керівного курсу в ході соціально-економічного розвитку, вважають завдання інноваційного розвитку першочерговим завданням керівної партії в процесі управління країною, проводять у життя концепції "Людина понад усе", всебічно координують всі аспекти тривалого розвитку [Родзюк, 2020, 416]. Нинішній план соціально-економічного розвитку Китаю згадує "інновації" більше двохсот разів і наполягає на інтелектуальному посиленні програми "Зроблено в Китаї 2025" – політики, яка стала найбільшою проблемою в торгових суперечках Китаю із Сполученими Штатами Америки, тобто в найближчому часі Китай намагатиметься стати самодостатнім у найбільш інтелектуальних виробництвах, здобути домінування на міжнародному рівні в галузях високотехнологічного виробництва, сховищ даних та кіберпросторі [Родзюк, 2020, 416].

2. Історична точка зору про конфуціанство як коріння традиційного китайського виховання. Зрозуміло, що шлях до економічного та політичного процвітання держави формується протягом значного проміжку часу. Звідки береться коріння традиційних китайських освіти та виховання? Чим вони відрізняються від нашої традиційної української педагогіки?

Вважається, що школи Китаю виникли у III тис. до н. е. й носили назви "сян" (у перекладі - місце усамітнених старців, які навчали й наставляли молодь) і "сюй" (у перекладі - навчання стрільбі з лука). Зміст навчання й виховання у тодішніх школах включав сім видів занять: мораль, письмо, лічба, музика, стрільба з лука, мистецтво верхової їзди, керування колісницею, навчання читати і писати ієрогліфами. В основі традиційного китайського навчання і виховання знаходиться досвід сімейно-суспільного виховання, основними рисами якого були: наявність "домового" духа, який стежив за поведінкою, працею, сумлінням членів родини; дотримання табу на лайку та недостойні вчинки; містичне світосприймання; поклоніння молодших перед старшими; шанобливе ставлення до вихователя (вчителя, сусіда, старших родичів, наставника на роботі, політиків місцевого та загальнодержавного рівня).

Величезне значення для традиційної китайської педагогіки мала ідеологія конфуціанства. Засновником її вважають всесвітньо відомого філософа Конфуція (551–479 рр. до н.е.). Якими ж були ключові догми цієї філософської течії, у дусі якої століттями жили і виховувалися всі китайці? Кінцевою метою життя людини філософ вважав зміцнення моралі, подолання конфліктних ситуацій у суспільстві через дотримання універсальних законів життя, якими були гуманність (не чинити нікому того, чого не бажаєш собі) та етикет (дотримання традицій шанування батьків, старших, покірність імператорові). Виховним ідеалом Конфуція була досконала людина, головним в освіті він вважав знання історичної спадщини, головним у поведінці – вірність старовині, давнім звичаям. Основними принципами життя, за Конфуцієм, є принципи оцінювання вчинків, педантизм, неспішність, ґрунтовність, поміркованість у всьому і поведження себе згідно свого місця в суспільстві. Вважається, що до висловів Конфуція, з глибоким внутрішнім наповненням, належать наступні: "Хто осягнув нове і плекає старе, той може бути вчителем", "Навчання без роздумів є даремною справою, а роздуми без навчання – шкідливою", "Незрозуміле слід з'ясувати. Що важко здійснити,

слід робити з великою наполегливістю“, ”Чим більш суворо й безжалісно ти осудиш себе, тим більш справедливо й поблажливо ти будеш судити себе“, ”Раніше я слухав слова людей і вірив у їх справи, тепер я слухаю слова людей і дивлюся на їхні справи“ [Хотченко, 2016, 47].

Проаналізувавши вищесказане, можна зробити висновок про те, що у давні часи виникла ідеологія, абсолютно вигідна китайським імператорам – з дитинства як головні чесноти виховували слухняність, покірність, пріоритет державного перед особистим, колективізм. Враховуючи величезну територію Китаю, значну кількість народів та народностей, важливо було зберегти абсолютну імператорську владу. Освіта, тим більше, багаторічна, була доступна незначній кількості людей. Інших ідеологій, з іншими догмами та постулатами, окрім конфуціанства, на державному рівні, китайські правителі не впроваджували і не визнавали. А вже складні життєві реалії змушували пересічних людей виховувати у своїх дітях з одного боку – максимально можливу працьовитість, а з іншого боку – максимальну креативність, бо тільки через гідну конкуренцію у багатомільйонній державі можна було краще реалізуватися і мати достойніші умови життя для себе і своєї родини.

Тисячоліттями принципи конфуціанства впливають на життєві переконання китайців, психологію, поведінку, мислення, сприйняття та розуміння навколишнього світу, на їх побут та їх традиції; незважаючи на це, цінності конфуціанства залишаються духовною основою китайського суспільства [Трубіцина, 2011, 234].

Отже, що змістом сучасного морального виховання є наступні категорії традиційної китайської культури, які склалися століттями під впливом конфуціанства: любов до своєї Батьківщини та самовіддане служіння народу, миролюбність, любов та глибока повага до рідних, прагнення до науки, гуманність, наполегливість, неймовірна працьовитість, взаємодопомога і єднання, чесність, чітке дотримання законів та правил. Традиційно заслуговують презирства у китайському соціумі: нанесення шкоди

Батьківщині, зрада народові, порушення законів, егоїзм, нечесність, нецтво, лінь, показове життя у своє задоволення. Традиційно практичний та прагматичний Китай засвоює все те корисне від західної культури, що може стати в нагоді для подальшого процвітання країни, залишивши конфуціанські цінності домінуючими в духовному житті, під їх впливом формується унікальна особистість китайського типу, як головний елемент розвитку китайської унікальної культури [Трубіцина, 2011, 233].

Однією з центральних ідей вчення Конфуція є побудова гармонійного соціуму, синівська повага до батьків – це корінь ”гуманності“ конфуціанства, який уважав, що людина, яка шанує батьків, шануватиме й інших людей, передусім старших, поважаючи державну владу [Ганабаба, 2020, 37]. Зауважимо, що ”шляхетна людина“ – це не лише етична побудова, а й політичне поняття, відповідність образу ”шляхетної людини“ є критерієм відбору на державну службу, соціальний аспект ідеї - ”вчитися бути людиною“ розуміється як процес навчання і трансформації, заснованої на взаємодії з іншими [Ганабаба, 2020, 38].

Велике значення у вихованні китайського народу має така риса як колективізм. Більше того, саме завдяки колективістській свідомості Китай зміг в доволі короткі терміни заявити про себе на весь світ, вийти на політичну арену та помітно трансформувати уявлення про їх суспільство, важливо тут те, що кожен китаєць змалку привчається до думки, що кожна його дія і вчинок вплинуть на все суспільство, яке він повинен плекати і доповнювати, підтримувати і прославляти [Лазарева, 2002, 88]. Китайський колективізм не слід розглядати однобічно та надавати виключно негативних конотацій, водночас звеличуючи західний тип світогляду, адже чимало сучасних проблем сучасного глобалізованого світу можна вирішити саме спільними зусиллями, розумінням того, що права і свободи особистості в окремих випадках потребують обмеження заради блага суспільства в цілому [Лазарева, 2002, 88].

На основі конфуціанства базується і виховання дітей в Китаї. Перш ніж почати аналізувати виховні методи китайців, складно не помітити, що серед них дійсно дуже багато успішних людей. Більшість китайців мають блискучу освіту, отриману в престижних світових вищих навчальних закладах та будують чудову кар'єру, при чому у різних країнах світу. Китайські правила дуже прості, зрозумілі, як на погляд сучасних українців, зовсім недемократичні, винятків із правил не мають. Досягати максимуму в усьому - у китайському середовищі дорослі змалку навіюють дітям, що ті зобов'язані бути кращими за інших у всьому [Хотченко, 2016, 47]. У дитячому середовищі між школярами, підлітками, студентами постійно мусить йти конкурентна боротьба. Кожна дитина мусить приносити додому тільки найкращі оцінки за навчання - батьки суворо забороняють приносити додому навіть четвірки. А це відбувається тому, що в майбутньому навіть з найпрестижнішим дипломом знайти роботу дуже важко, на кожну вакансію кілька сотень охочих. З точки зору традиційної китайської педагогіки, покарання власної дитини за непослух чи навчальні результати - це є абсолютно нормально. Це можуть бути фізичні покарання, розмова з дитиною на підвищених тонах, позбавлення гаджетів на певний час, чи навіть вигнання з дому, все залежить тільки від бажань батьків, які у китайському суспільстві завжди на 100% у всьому праві. На цьому тримаються китайські родини - бо кожна мама впевнена, що її дитина дуже сильна і після чергового непорозуміння чи помилки стане ще сильнішою. З китайської точки зору, покарання мотивує - китайці впевнені, що покарання змушує дітей не розслаблятися, чи думати, що в чомусь можна дати слабіну [Хотченко, 2016, 46]. Хоча варто зазначити, що останнім часом у китайських родин, де виховують одну або дві дитини максимум, стали інакше дивитися на бажання дитини, на доцільність фізичних покарань, і там почали вже відходити від того, що китайські батьки завжди і у всьому праві на 100%. Хоча, у масовому розумінні, їх психологія є жорстка, китайські батьки - це точно не друзі своїй дитині, і нам, українцям, цього точно не зрозуміти.

Китайці дуже недовірливі до своїх дітей, тому уроки ретельно перевіряються, і успіх дитини у всіх сферах суворо контролюється. Капризи дітей, навіть дуже маленьких, теж є недопустимими і вважаються проявом слабкості, а китайські діти не мають права капризувати, чогось не хотіти, не їсти запропоновану їжу, або не робити уроки, чи відмовитися йти на гурток – там дитина мусить погоджуватися на все, що пропонують їй батьки, бажання ж дитини питати не прийнято взагалі. Подібне сприймається, як банальні капризи, чи лінь і на це ніхто не звертає уваги. У китайському соціумі - слово старших виступає незгасимим законом, всі старші абсолютно у всьому праві (старші брати, батьки, вчителі, вихователі, бабусі з дідусями, наставник чи бригадир на роботі, політики). Навіть будучи вже в дорослому віці, китайці дуже шанобливо ставляться до старших. І що найцікавіше, діти виростають і вони вдячні батькам за таке виховання, адже на їхню думку саме це допомогло їм досягнути успіху у дорослому житті. Іншими словами – там традиція дякувати, бути вдячними, безконфліктними, бо на цьому тримається їх суспільство століттями. Воля старшої людини у Китаї – закон, і ставлення дітей до батьків і до всіх дорослих у Китаї вкрай поважне незалежно від віку. Старше покоління є непохитним авторитетом і для маленької дитини, і для підлітка, і для студента. У розмовах з дорослими юні китайці не сперечаються, не заперечують, їхні слова не піддаються сумнівам або обговоренню (до слова, зовсім). Діти повинні слухатися – завжди і за будь-яких обставин. У китайській сім'ї воля старшого є беззаперечним законом. Порушення правил, навіть відомими, дуже багатими та впливовими людьми, карається жорстоким і часто привселюдними показовими покараннями. Вважається, що інакше й бути не може – бо китайська державна система жорстка та абсолютно негнучка і зовсім недемократична.

Щодо школи, то для вчителя дуже важливим показником учня є його старанність. У китайських школах відсутнє поняття "улюбленець викладача", бо ставлення до всіх рівне, нейтральне. І успішність у всіх приблизно

однакова, бо кожен учень працює на межі, і всіма силами викладачів його дотягують до потрібного рівня. Для Китайської Народної Республіки нетипова ситуація, як у наших школах, коли у класі є певний “вундеркінд” чи щось подібне цьому. Там випускники виходять із однаковим високим рівнем знань. Всі педагоги відрізняються супервідповідальністю, вони націлені на результат, їх головне завдання, незалежно від віку учнів, навчити їх тому, що закладено в програмі. Для китайської системи освіти також і немає поділу на двієчників і відмінників, кожен школяр отримує максимум можливого і в результаті наполегливої праці досягає певного результату, не відстаючи від інших. Головні риси, які виховують у китайських дітей, – це феноменальна працьовитість, посидючість. А ще, традиційна китайська педагогіка виховує у дітях неквапливість - темп і швидкість виконання поставленого завдання тут не має значення, головне досягти результату. У будь-якій дитині китайські педагоги знаходять її потенціал, сильний бік і саме це розвивають, хоч би що це було - тому за різними напрямками та на різних соціальних рівнях усі спеціалісти роблять свою роботу на високому рівні.

3. Про реформи у освітній сфері Китаю у XX-XXI ст. та їх наслідки для всього світу. Фактично до XX ст. китайці жили та виховували своїх нащадків у дусі конфуціанства. Навіть початкова освіта переважній більшості населення, яке традиційно займалося сільським господарством, було дуже чисельним і бідним, була малодоступною. Зокрема, до 20-х рр. XX ст. початковою освітою було охоплено менш ніж 10% дітей, а відсоток неграмотності серед дорослого населення перевищував 90%. Демократична інтелігенція ставили за мету дати елементарну освіту широким народним масам. У 20-х рр. у містах створено елементарні школи для робітників та їх родин, в яких навчали читанню, письму, арифметиці, а також повідомляли знання про природу та суспільство. Основну увагу приділяв перебудові старої шкільної системи, створення нової школи для здійснення виховання підростаючого покоління, вимагав гарантії всім трудящим права на освіту,

здійснення загального безкоштовного обов'язкового навчання дітей та підлітків віком від 8 до 17 рр.; створення єдиної шкільної системи, що ґрунтується на демократичних і наукових принципах; поєднання теорії і практики, поєднання навчання з працею, створення трудової школи; поширення ланцюга культурно-просвітницьких закладів. У районах, де була встановлена радянська влада, зверталася увага на підготовку революційних кадрів, здійснення всебічного виховання та освіти дітей, ліквідацію неграмотності і навчання дорослих. В усіх селищах створювалися народні школи, де навчали азам природних та суспільних дисциплін дітей віком від 6-до 16-ти рр. Заняття трудовим навчанням здійснювалися таким чином, щоб не заважати основному навчанню.

Через війну 1937-1945 рр. виникло багато труднощів в організації навчання дітей та молоді та культурно-просвітницькій роботі: мав місце дефіцит шкільних приміщень, меблів, навчальної літератури, канцелярії тощо. У цей час значну увагу приділяли військовій справі, праці. Пріоритетними були військово-патріотичне та трудове виховання. Початковим навчанням було охоплено близько 50% дітей. Центром культури й освіти став Яньань, де були створені військово-політична академія, Академія мистецтв ім. Лу Єіня, медичний інститут, Університет Північної Шенсі, Академія природних наук, інститут санітарії та гігієни, Центральна партійна школа та інші заклади.

У ХХ ст. у китайській освітній системі варто згадати сумнозвісну «культурну революцію» (1966-1976), після якої був узятий курс на «соціалістичну модернізацію» країни. Він передбачав докорінну перебудову і вдосконалення національної освітньої системи і передбачав варіативність освіти на різних його рівнях і щаблях.

Але вже в 1977 р. були офіційно визнані помилки, допущені в період «культурної революції» у сфері освіти та науки. З 1978 р. почали відновлюватися наукові зв'язки Китаю з зовнішнім світом, які були перервані з 1956 р. Всекитайські збори, що проводилися в березні 1978 р. з питань

науково-технічної революції, затвердили проект плану розвитку науки і техніки у Китайській Народній Республіці на 8-річний період (1978-1985 рр.). Цей документ визначив напрямки наукових досліджень за 27 галузями, у тому числі освіти й педагогіки. 23 березня - 13 квітня 1979 р. в Пекіні проходив перший Всекитайський з'їзд працівників педагогічної науки, в якому взяли участь вчені-педагоги та вчителі. З'їзд ухвалив найважливіші завдання і тематику педагогічних досліджень на 8-річний період.

Починаючи з 1980-х рр. з метою обмежити надто швидкий приріст населення у Китаї почала реалізовуватися політика "одна сім'я - одна дитина". Це приклад найнегативнішого прояву планової еклноміки Китайської Народної Республіки. Зрозуміло, що своїй єдиній дитині кожна сім'я намагається дати все можливе, але ж, з цивілізаційної точки зору, державні керманічі не можуть одноособово приймати рішення, скільки дітей має народжуватися у всіх родинах. Робилося це з високою метою державної турботи про тих, хто жив і працював у той час.

Щодо негативних моментів китайської державної політики, варто згадати гендерну дискримінацію, спрямовану проти жінок - якщо народження хлопчика вважалось щастям, оскільки асоціювалось зі зростанням добробуту родини при досягненні дитиною працездатного віку, то народження дівчинки сприймалися як утриманство, котре у підлітковому віці назавжди піде в сім'ю чоловіка і забере з собою частину материзни у вигляді приданого, такий погляд отримав трагічне продовження в Китаї в кінці ХХ ст., коли "політика однієї дитини", що проводиться офіційним Пекіном, привела до масового вбивства новонароджених дівчат, це призвело до дисбалансу у відповідності кількості жінок і чоловіків [Салата, 2020, 285]. Зрозуміло, що ці діки, з точки зору цивілізованої людини, непопулярні рішення приймалися з метою покращання рівня життя тих людей, які тоді жили і працювали, з метою припинити поширення бідності та злиденного способу життя. Але чи гуманні вони були по відношенню до тих, хто міг би народитися, або ж народився

дівчинкою у глухій китайській провінції, у родині малограмотних селян? Звичайно ж, жорстокі реалії “політики однієї дитини”, вікове меншовартісне ставлення до дівчаток у Китаї призвели до того, що зараз китайські чоловіки шукають собі наречених, дружин у інших країнах світу. Такою є ціна помилок у внутрішній політиці китайських керманічів найвищого рівня того часу.

Спираючись на ранньоконфуціанські цінності, і в першу чергу, на культ знань у сучасному світі, Китай у 1984 р. розгорнув потужну пропагандистську кампанію на користь освіти і науки, суть якої зводилася до наступного: без гідної освіти і сучасної науки у Китаю немає майбутнього. Політичне керівництво країни прекрасно розуміло і розуміє, що стан вищої освіти є одним з найважливіших показників могутності держави. З 1984 р. у науку і освіту пішли величезні фінансові вкладення, і вона стала швидко розвиватися. Головною метою реформи освіти 1985 р. була підготовка значного контингенту людських ресурсів і кваліфікованих спеціалістів для забезпечення соціально-економічного прогресу в Китайській Народній Республіці в 90-х рр ХХ ст. і на початку ХХІ ст. Щодо основних положень реформи, варто відмітити введення загальної 9-річної обов'язкової освіти з урахуванням її децентралізації і передачі управління в руки місцевих органів влади. Були виділені значні кошти на модернізацію вищої освіти, щоб вона максимально відповідала зростаючим потребам стрімкого соціально-економічного розвитку країни. Педагогічна освіта здійснювалася у педагогічних коледжах, а також чотирирічних і дворічних педагогічних інститутах.

Останнім часом у Китаї знову широко практикується прийом на державну службу на основі складання іспитів. На думку чиновників уряду Китаю, даний метод прийому на державну службу давав можливість дотримуватися принципу справедливості і реально покращував якість молодих кадрів, які прийшли працювати на державу. Крім організації іспитів для заняття посад на державній службі в Китаї активно застосовувалися правила проведення чергових перевірок для держслужбовців, а також – заміни і відсторонення від

посад тих, хто не справляється гідно зі своїми обов'язками. Тобто, державне управління на основі екзаменаційної системи продовжує існувати на новій основі в Китаї і в наші дні.

У 1995 р. на всекитайській конференції, присвяченій проблемам науки і техніки, був проголошений курс на відродження країни за допомогою освіти і науки, серед стратегічних положень, розроблених конференцією, було висунуто і таке: “Вважати освіту, науку і техніку головними факторами соціально-економічного розвитку країни“ [Салата, 2020, 286].

Порівняно з іншими країнами, курс навчання виховання у китайських школах є тривалим: доуніверситетська освіта продовжується 12 років: початкова, середня та вища школа, до 13 р. всі діти - піонери, до 24-х - комсомольці.

Найвідомішим інструментом популяризації китайської мови за кордоном є створення і розвиток мережі Інститутів Конфуція, управлінням якими займається Канцелярія Міжнародної Ради китайської мови, розташована у Ханьбані, що підпорядкована Міністерству освіти Китайської Народної Республіки [Метелешко, 2020, 87]. Користуючись досвідом передових європейських країн - Великобританії, Франції, Німеччини та Іспанії у просуванні своїх національних мов, з 2004 р. Китай розпочав власну програму шляхом створення вищезгаданих некомерційних установ. Інститути Конфуція створюються у різних країнах на базі вищих навчальних закладів. Обов'язковою умовою їх появи є наявність вишу партнера з китайської сторони. Фахівці Китайської Народної Республіки надають організаційну, кадрову та методичну допомогу створеним структурам, але головним внеском є фінансова допомога з боку Ханьбань [Метелешко, 2020, 87]. Інститути Конфуція здебільшого діють при найбільш потужних вищих навчальних закладах тих чи інших країн, що дозволяє залучити до них кращих студентів – майбутню еліту, яка буде з повагою відноситися до Китаю. Основними

завданнями Інститутів Конфуція є: організація курсів китайської мови та культури; проведення наукових конференцій, присвячених Китаю; популяризація мови і культури КНР через різні конкурси та заходи; проведення кваліфікаційного тесту з китайської мови; підготовка і видання навчальної літератури з китайської мови; студентські та викладацькі стажування, фестивалі, конкурси в Китаї, консультації щодо навчання в Китайській Народній Республіці. Об'єктами діяльності Інституту Конфуція є вихідці з Китаю, що проживають в інших країнах – хуацяо, а також представники інших народів, які цікавляться китайською культурою. Відповідно до відмінностей між ними Інститут Конфуція пропонує свої послуги. Слід додати, що хуацяо, зберігаючи свою культурну ідентичність в іноземному середовищі, роблять значний внесок у популяризацію китайської культури за кордоном. Станом на 13 жовтня 2020 р. у різних регіонах світу функціонував 541 Інститут Конфуція: 187 в Європі, 138 в Америці, 135 в Азії, 61 в Африці та 20 в Океанії [Метелешко, 2020, 88]. В Україні згадані установи сьогодні діють в 6-ти навчальних закладах: Київському національному університеті ім. Т. Г. Шевченка, Київському національному лінгвістичному університеті, Луганському національному університеті ім. Т.Г. Шевченка, Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна, Південноукраїнському національному педагогічному університеті ім. К.Ушинського та Вінницькому національному технічному університеті [Метелешко, 2020, 88]. Аналогами Інститутів Конфуція є Класи Конфуція, що працюють в системі початкової та середньої освіти та створюються на базі загальноосвітніх шкіл. У деяких країнах, зокрема у Сполучених Штатах Америки, час від часу з'являються деякі звинувачення на адресу Інститутів Конфуція в просуванні не стільки китайської мови та культури, скільки інтересів комуністичної партії та державної політики Китайської Народної Республіки [Метелешко, 2020, 87]. Зрозуміло, що у даному випадку мова йде

про конкуренцію за політичне лідерство на міжнародній арені, і об'єктивність оцінювання тут відсутня.

Значення освіти у сучасному Китаї є дуже важливим. Підтвердженням цього слугує той факт, що уже до початку XXI ст. в там працювало близько шести тисяч науково-дослідних інститутів і близько трьох тисяч навчальних закладів, в яких навчалось понад 20 млн. студентів. Іншими словами, у Китаї роль освіти і кількість студентів неухильно зростає. Отже, культурно-освітні засоби, котрі включають в себе національну традиційну культуру, мову та вищу освіту, є однією з основ китайської політики “м'якої сили”. Результатом останньої є не тільки позитивний імідж Китайської Народної Республіки серед громадян багатьох країн, але й сприяння економічним і політичним інтересам Китаю у світі. У підсумку це створює умови для реалізації потенціалу міжнародного лідерства Китайської Народної Республіки, зважаючи на вищезазване, Китай в майбутньому буде докладати все більше зусиль для розширення свого “м'якого” впливу [Метелешко, 2020, 87]. “М'яка сила” останнім часом є невід'ємною складовою зовнішньополітичної діяльності багатьох держав. Маючи різноманітний інструментарій, “soft power” в якості одних з найбільш ефективних засобів досягнення поставлених цілей використовує мову, освіту та культуру. Не володіючи, на відміну від країн Заходу, достатньою політичною привабливістю через наявність комуністичної ідеології, відвертий авторитаризм, порушення прав людини і громадянина та ін., Китайська Народна Республіка в основу своєї політики “м'якої сили” поставила культурно-освітні інструменти, які значною мірою базуються на конфуціанстві. Китайська Народна Республіка сьогодні входить у тридцятку найбільш впливових держав світу у глобальному рейтингу «м'якої сили», займаючи, згідно даних лондонського агенства “Portland”, 27-ме місце станом на 2019 р., а якщо ж брати до уваги суто такі показники як культура та освіта, то Китай за ними посідає відповідно 8-ме та 17-те місця [Метелешко, 2020, 88].

Висновки. Люди є одним з найбільш важливих ресурсів економічного розвитку сучасної Китайської Народної Республіки. І вихованню підростаючого покоління у Піднебесній, з часів Конфуція і до наших днів, завжди приділяли великого значення. Феномен китайського виховання полягає у підвищеному рівні працездатності китайського народу; неухильному виконанні, підкоренні волі старших; постійній конкурентній боротьбі за місце під сонцем, яка тривала у Китаї в усі часи її існування; великій відповідальності батьків за своїх нащадків; креативності, яка виникає у конкурентній боротьбі та змушує постійно покращувати умови життя свої і своєї родини. Виховане з дитинства почуття колективізму, робить китайських працівників, спеціалістів кращими командними гравцями на сучасному міжнародному ринку праці. Попри повне ігнорування психологічного стану дитини, бажань дитини, китайські діти виявляються одними з найбільш адаптованих до вирішення життєвих проблем у світі. Важливим фактором, який необхідно враховувати, є також і кількасотрічний досвід виховання багатьох поколінь китайського народу у традиціях конфуціанства з його наджорсткими нормами та стандартами, недостатньому індивідуальному підходу до особистості, абсолютно неприйнятними європейським та західним суспільствами. У сучасному Китаї неухильно зростає кількість людей, що отримує вищу освіту, там це дуже цінується. Через роботу Інститутів Конфуція відбувається популяризація китайської мови та культури по всьому світу. Ті ж китайці, що живуть у інших країнах світу теж гарно адаптуються у інші системи та структури, це теж є свідченням практичної дієвості та ефективності застосування методів та принципів традиційного китайського виховання. Очевидно, що східні традиції нам, українцям не є зрозумілими, тим паче, якщо це стосується виховання маленьких дітей у яких ще психіка та бачення світу знаходяться у стадії активного формування. Нам, українцям, методика та принципи китайського виховання є геть неприйнятними та малозрозумілими; натомість

вивчення традиційного китайського виховання на основі конфуціанства та історія становлення їх педагогіки допоможе краще зрозуміти тих китайців, які приїхали до нас навчатися чи працювати.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Ганабаба С.О. Ідея «шляхетної людини» Конфуція як принцип морального зразку в управлінні державою. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XIV міжнародної наукової конференції*, 5.11.2020 р. Київ : ВД «Гельветика», 2020. С.37-38.
- 2.Лазарева Л.М. Китайський колективізм на площині викликів ХХІ ст. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XIV міжнародної наукової конференції*, 05.11.2020 р. Київ : ВД «Гельветика», 2020. С.86-89.
- 3.Мателешко Ю.П. Культурно-освітні інструменти «м'якої сили» КНР. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність : матеріали XIV міжнародної наукової конференції*, 5.11.2020 р. Київ : ВД «Гельветика», 2020. С.86-89.
- 4.Олефір А. Економічна політика Китаю: досвід реформ для України. *Господарське право і процес*, 2018, №2, С.53-56.
- 5.Родзюк Є.В. Роль і перспективи Китаю у сучасному соціально-економічному розвитку світу. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність : матеріали XIV міжнародної наукової конференції*, 5.11.2020 р. Київ: «Гельветика», 2020. С.412-417.
6. Салата О. Досвід виховання молодого покоління сучасного Китаю у дусі конфуціанських традицій *Східні традиції державотворення*, 2020, №4, С.283-290.
- 7.Трубіцина В.І. Конфуціанські цінності та їх вплив на формування змісту морального виховання у Китаї у ХХ ст. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*. 2011, №6, С.231-235.

8. Хотченко І. А. Вплив конфуціанства на сучасну систему освіти КНР. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2016, Вип. 47, С.44-48.

9. Яким було материнське виховання в Стародавньому Китаї. Режим доступу: <https://yuanming.in.ua/yakim-bulo-materinske-vikhovannya-v-sta-26538/> (дата звернення 30.07.2024)

REFERENCES

1. Hanababa S.O. (2020), "Ideya «shlyakhetnoyi lyudyny» Konfutsiya yak pryntsy moral'noho zrazku v upravlinni derzhavoyu", *Kytays'ka tsyvilizatsiya: tradytsiyi ta suchasnist': materialy XIV mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi*, pp.. 37-38.
2. Lazareva L.M. (2020), "Kytays'kyy kolektyvizm na ploshchyni vyklykiv KHKHI st." *Kytays'ka tsyvilizatsiya: tradytsiyi ta suchasnist': materialy XIV mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi*, pp.. 86-89.
3. Mateleshko YU.P. (2020), "Kul'turno-osvitni instrumenty «m'yakoyi syly» KNR", *Kytays'ka tsyvilizatsiya: tradytsiyi ta suchasnist': materialy XIV mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi*, pp.. 86-89.
4. Olefir A. (2018), "Ekonomichna polityka Kytayu: dosvid reform dlya Ukrayiny", *Hospodars'ke pravo i protses*. No 2, pp.. 53-56.
5. Rodzyuk YE.V. (2020), Rol' i perspektyvy Kytayu u suchasnomu sotsial'no-ekonomichnomu rozvytku svitu", *Kytays'ka tsyvilizatsiya: tradytsiyi ta suchasnist' : materialy XIV mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi*, pp.. 412-417.
6. Salata O. (2020), "Dosvid vykhovannya molodoho pokolinnya suchasnoho Kytayu u dusi konfutsians'kykh tradytsiy", *Skhidni tradytsiyi derzhavotvorennya*, No 4, pp.. 283-290.

7.Trubitsyna V.I. (2011), "Konfutsians'ki tsinnosti ta yikh vplyv na formuvannya zmistu moral'noho vykhovannya u Kytayi u KHKH st.", *Nauka i osvita : nauk.-prakt. shurnal*, No 6, pp.. 231-235.

8.Khotchenko I. A. (2016), "Vplyv konfutsianstva na suchasnu systemu osvity KNR", *Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchii i zahal'noosvitniy shkolakh*, Vol. 47, pp.. 44-48.

9. Yakym bulo materyns'ke vykhovannya v Starodavn'omu Kytayi. URL : <https://yuanming.in.ua/yakim-bulo-materinske-vikhovannya-v-sta-26538/>(accessed 30 July 2024)

Особистий внесок кожного автора: Свиначенко Н.О. 0.73 д.а., Добрунова Л.Е. 0.27 д.а.